

toplumda aksayan yönlerin ve çarelerin dile getirildiği, konularını şairin yaşadığı çevredeki gözlemlerinden alan bir eserdir. Eşerde Üsküp, Bursa, İstanbul, Babaeski gibi yer adları geçmektedir. Bu yönüyle de ilk gerçekçi / reel üslupla kaleme alınmış eserlerimizden biridir.

Sonuç kısmında belirtildiğine göre, her iki eserin birebir birbirinin taklidi olmadığı, şekil yönüyle uyuşan bir çok noktaya karşılık muhteva yönünden birbirinin neredeyse tamamen farklı iki mesnevi olduğu ortaya çıkmaktadır. Sayın Kuzubaş, Atâyi'nin eserini, Nizamî'nin eserine oranla toplumsal konuları gerçekçi bir gözlemlerle ve gerektiğinde argonun da kullanıldığı toplumun diline yer vermesi gibi nedenlerden dolayı daha başarılı bulmaktadır.

Kanaatimize göre yapılacak bu tür çalışmalar, bizde kıyaslamalı/karşılaştırmalı edebiyatın gelişimine katkıda bulunmasının yanı sıra, Divan şairlerimizin, bütünüyle İran ve Arap şairlerinin etkisi altında kalmadıklarını ve yerli ve orijinal konuları işlediğini göstermesi bakımından önemlidir. Sayın Kuzubaş tebrik ediyor ve çalışmalarının devamını diliyoruz.

Salih Demirbilek

GÜLENSOY, Tuncer – ALKAYA Ercan, TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARI BİBLİYOGRAFYASI, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

Sayısal bilimlerde bibliyografya çalışmaları çok sistemli bir şekilde yürütülmekte, hatta bu iş için özel araştırma kurumları, programlar, tarama motorları bulunmaktadır. Bir matematikçi veya fizikçi araştırma yaptığı konudaki yayınlara ve dünya literatürüne kolaylıkla ulaşabilmektedir. Maalesef sosyal bilimlerde bu anlamda çok şanslı sayılmaz. Bugüne kadar bibliyografya çalışmaları çoğunlukla dergilerde yayınlananları tasnif etmekle sınırlı kalmıştır. Bu eksiklik ve çalışmaların çoğalmasıyla yayınların takip edilmesinde yaşanan zorluk, son zamanlarda bibliyografya çalışmalarının daha ciddi olarak hazırlanmasına sebep olmuştur. Birçok araştırmacı çalışmaları sırasında bu yayınlardan faydalanmakta, ancak bu yayınların da doğal olarak birçok eksikliği bulunmaktadır.

Türkolojide ağız çalışmaları yerli araştırmacılar tarafından 1940 yılından sonra başlar. Bu alanda Caferoğlu öncü olma niteliğini taşır. Bununla birlikte Zeynep Korkmaz, A. Bican Ercilasun, Leyla Karahan, Ahmet Buran, Mukim Sağır gibi adını burada saymadığımız daha birçok yerli Türkolog Anadolu ve Rumeli ağızlarına yönelik önemli çalışmalar yapmış ve yaptırmışlardır. Yetmiş yıla yakın bir zamandır Türkiye Türkçesi

ağızları üzerinde yerli ve yabancı birçok çalışma yapılmıştır. Bu durum giderek artan kaynakları bir araştırmacının kendi imkânlarıyla takip etmesini oldukça güçleştirmiştir. Dolayısıyla son yıllarda bu konuda bir kaynakça çalışması araştırmacılar açısından mecburiyet hâlini almıştır.

Ağız araştırmalarında yapılan çalışmaları en iyi takip edebildiğimiz kitaplar son yıllara kadar Leyla Karahan'ın Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması" isimli kitabıyla 1981 basımlı Tuncer Gülensoy'un "Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası" isimli kitabıdır. Ancak yapılan çalışmaların her geçen gün artması bu iki kitabın da yeterliliğini kaybetmesine sebep olmuş, bu yayınlardan sonra yüzlerce tez, kitap ve makale yayınlanmıştır.

Ağız çalışmaları konusunda bugüne kadar araştırmacıların en önemli rehber kitabı Gülensoy'un "Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası"dır. Gülensoy, bu çalışmasını 1981 yılında yapmış ve bu konudaki birikimlerini sürekli artırarak yeni baskılarla diyalektologlara büyük yardımları dokunmuştur. Gülensoy'un bu alanda en son çalışması "Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası" isimli oldukça geniş bir kaynakçaya sahip eseri olmuştur. 1981 yılından bu yana topladığı bütün kaynakları Ercan ALKAYA ile birlikte değerlendirerek Türkologların hizmetine sunmuşlardır. Bugüne kadar bahsettiğimiz eser üzerine yeterince yazı yazılmamış olduğunu üzüntüyle görmekteyim. Oysa böyle önemli bir çalışma için birçok tanıtma ve eleştiri yazısı yazılmalı, yeni yeni önerilerle bu iki araştırmacının yıllar süren çalışmalarına katkıda bulunulmalıydı.

Bibliyografya kitabının, önceki baskısına nazaran daha profesyonel olduğu görülüyor. Önceki baskıda ağızla ilgisi bulunmayan bazı kaynaklar çıkarılmış, kitabın hazırlanmasında yurt içi ağız çalışmalarını çok iyi bilen Leyla Karahan ve yurt dışı yayınları ve ağız çalışmalarını yakından takip eden Nurettin Demir'den de faydalanılmış ve böylece kitabın eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır.

Bibliyografya çalışması oluşturulurken yüzün üzerinde dergi, gazete ve kitap gözden geçirilmiş, onlarca enstitü ve fakülte kütüphaneleri taranarak lisans, yüksek lisans ve doktora tezleri bibliyografyada ortaya konulmuştur. Dolayısıyla yerli ve yabancı Türkoloji dergileri incelenerek ağızlar üzerine yazılmış makaleler tam künyeleriyle belirtilmiş, bugüne kadar yayınlanmış kitaplar ve lisans tezleri de dahil olmak üzere lisans üstü tezler bibliyografyaya alınarak ağızlar üzerine araştırmacılara rehber kitap olacak çok ciddi bir çalışma ortaya konulmuştur. Bazı yerli ve yabancı bibliyografyanın açıklamaları yapılmış, özellikle yabancı yayınların anlaşılmasında bu durum çok faydalı olmuştur. Bu eser aynı zamanda ağız özelliklerine sahip folklor eserlerini de künyeleriyle birlikte içinde

barındırmaktadır. Ancak bu folklor eserlerinden sadece ağız bilim araştırmacılarının işine yarayacak olanlarının adları kaydedilmiştir.

Bilindiği gibi her derleme Orhun yazıtları değerindedir. Her derleme kendi başına özel, tek ve eşsizdir. Milletler tarihinde üç yüz veya beş yüz yıl çok uzun bir süre değildir. Bu zaman zarfında bugün önemsenmeyen ağız derlemeleri o zaman çok değerli dil verileri durumuna gelebilmektedir. Bu açıdan lisans tezleri, inceleme ve çevriyazı olarak çok yetersiz olsa da derleme olduğu için orijinal ve özel olma niteliğini kaybetmezler. Dolayısıyla kaynakçaya lisans tezlerinin dahil edilmesi isabet olmuştur.

Bu çalışmada bibliyografyası verilen ağız bölgeleri sadece Türkiye ağızlarıyla sınırlı değildir. Türkiye ağızlarının yanında, Kıbrıs, Irak, Suriye, Rumeli, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya Türk ağızları bibliyografyası da esere dahil edilmiş, her bölge ayrı başlıklar halinde sınıflandırılmıştır. Ayrıca eserin sonunda, çalışmanın kullanılabilirliğini artıran en önemli kısım olan dizin yer almıştır. Dizin kısmı yazar ve yer adlarına göre yapılmıştır. Bu sayede, bir yer hakkında araştırma yapılacağı zaman daha önce bu yerle ilgili yapılan bütün çalışmalara kolaylıkla ulaşılabilmektedir. Bahsedilen eser bu zamana kadar ağızlar konusunda elimizdeki en önemli rehber niteliği taşıyan bir çalışmadır. Bununla birlikte bazı önerilerde bulunularak zahmetli, yorucu ve çok uzun yılların birikimi olan bu çalışma daha iyi bir seviyeye çıkarılabilir ve çalışmanın Türkoloji dünyası için önemini koruması sağlanabilir.

Öncelikli olarak akademik çalışmalar, sayısı çok fazla olan lisans tezleri veya popüler çalışmalar içerisinde erimiş, akademik ve bilimsel olan önemli çalışmaları tespit etmek güçleşmiştir. Bu açıdan her bölüm akademik çalışma niteliği taşıyanlar ve taşımayanlar olarak iki kısma ayrılabilir. Son dönem yapılan birçok ağız çalışması konuya yönelik yapılmaya ve derlenen metinleri incelemeye yöneliktir. Bu sebeple yer ve yazar adları dizini yanında bir de konu dizini eklenebilir. Yine bibliyografyada yer almayan *Journal of Turkish Studies* (Published at the Department of Near Eastern Languages and Literatures –Harvard University) ve *International Journal of Central Asian Studies* (The International Association of Central Asian Studies Institute of Asian Culture and Development, Korea) dergileri de taranarak bibliyografyaya eklenmelidir.

“Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası” Türkoloji dünyasında çok önemli bir boşluğu doldurmuştur. Ağız bilimcilerin elinde kaynak ve rehber kitaplardan biridir. Sayın Gülensoy’un ve Alkaya’nın yaptığı çalışma burada kalmamalı, Türkiye’deki birçok ağız bilimci ulaştıkları yeni kaynakları bu çalışmanın sahiplerine ulaştırarak onlara yardımcı olmalıdır. Özellikle son yıllarda diyalektologların sayısının oldukça artması,

bununla birlikte üniversite dergileri ve yerel yayınlarla birlikte yayınları takip etmenin nerdeyse imkânsız bir hâle gelmesi, ağız çalışmalarını takip etmeyi oldukça güçleştirmiştir. Bu yorucu çalışmadan sonra ağızlarla ilgili bir internet sitesi kurularak bütün ağız bilimcilerle iletişim sağlanmalıdır. Belki uzun vadeli bir proje olarak bu bibliyografyada adı geçen bütün eserler veya birer kopyaları bir “ağız kütüphanesi” çatısı altında birleştirilerek ülkemizde bir ağız çalışmaları merkezi oluşturulabilir. Eserin yayımlandığı 2003 tarihinden bu yana ağızlarla ilgili bir çok kitap ve makale yayımlanmıştır. Kitabın yazarlarından beklentimiz bu yorucu ve rehber çalışmanın devamını sağlamaları ve ağız bilimciler arasında onlar vasıtasıyla sağlanan iletişimi devam ettirmeleridir.

Mehmet Dursun Erdem

Çiğdem Usta, *MİZAH DİLİNİN GİZEMİ*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

Mizah ve gülme, önyargılar nedeniyle müstakil bir bilim olmak şöyle dursun; ciddi bir ilim konusu hâline dahi gelememiştir. Bu sahadaki çalışmaların nicelik ve nitelikçe yetersizliği de bunu kanıtlamaktadır. Bireyi rahatlatan, zekasını açan, toplumu kenetleyen, eleştirel yanıyla eğriyi doğruyu gösteren, bozuk düzeni sarsarak değişmesini sağlayan, bu nedenle de daima iktidarın hedef tahtasında yer alan mizahın, bilim adamlarımız tarafından bir an önce ele alınması bir zarurettir. Bu anlamda, genç dilbilimcilerinden Çiğdem Usta'nın yeni çıkan “Mizah Dilinin Gizemi” adlı çalışması, umut vericidir ve bu mevzuya yönelecek olanlara kaynak teşkil edecek bir başvuru eseri niteliği taşımaktadır.

Baş tarafında kısa bir önsöz ile kısaltmaların bulunduğu kitap, giriş ve iki ana bölümden teşekkül etmektedir. Giriş kısmında, gülme ve mizahın geniş bir teorisi verilmektedir. 21. yüzyılda dahi, gülme ve mizahın (gülmececinin) ne olduğu konusunda bir görüş birliği yoktur. Yazar, değişik fikirlere değinerek şimdiye kadar olan gelişmelerin bir fotoğrafını çekmektedir. Yine, daha önce yapılmayan bir sınıflamaya giderek gülmeyi; durum, toplumsal katman ve şekillere göre sınıflandırmaktadır. Mizah anlayışı, kesimden kesime, milletten millete farklılık göstermektedir. Bir İngiliz'in güldüğüne, bir Türk gülmez; ya da hukukçuların güldüğü ürün, diğer bir meslek grubu için komik olmayabilir. Usta, bunun nedenini de eğlendirici örneklerle ortaya koymaktadır. Bu bölümde, ayrıca, Türk mizah tarihinin bir panoraması sunulmaktadır; Keloğlan masallarından, Karagöz oyunlarına ve yazılı mizah ürünlerine kadar geniş bir yelpazede, Türk mizahının gelişim çizgisi tasvir edilmektedir. Burada en